

Tulevikusuunajate majandustoimkonna arusaamad, järeldused ja soovitused toidu tootmise ja jaotuse teemal

Ohud, probleemid ja vastuolud

1. Suur osa (hinnaguliselt kuni 26%) maailma kasvuhoonegaaside (CO₂, CH₄, N₂O) emissioonist on seotud toidu tootmise ja jaotusega, samuti tarbitakse toidu tootmisel suurim proportsioon (70%) magevett.
2. Eestis on toidu tootmisega seotud kasvuhoonegaaside osakaal koguemissioonist meie põlevkivienergeetika tõttu olnud mõneti erinev maailma keskmisest, kuid põlevkivielektri tootmise järsk vähenemine aastatel 2018–2020 on suurendanud tublisti toidu tootmisega kaasneva emissiooni osakaalu.
3. Loomse piima tootmisel arvestatakse 1570 g CO₂E liitri kohta, millest 89% tekib farmides, 11% tootmises, pakendamisel ja jaotuses. Taimse piimajoogi tarbimisel on kasvuhoonegaaside hulk liitri kohta neli korda väiksem.
4. 36% toodetud toidust läheb raisku. Eestis tekib 100 000 tonni toidujäätmeid aastas, millest pool on raisatud toit. Raisatud toidust suurem osa tekib tarbija juures – kodumajapidamistes 72%, toitlustusasutustes 13%. Enim visatakse ära valmistoitu (36% koguhulgast), piimatooteid, puuvilju ja köögivilju.
5. Elatustaseme ja heaolu suurenemisega kaasneb tavaliselt toidu tarbimise ja raiskamise kasv. Kui tarbimiskäitumine ei muutu, tähendab see raisku mineva toidu osakaalu suurenemist Eestis. Raiskamise määra suurenemist toetab ülepakkumine.
6. Ebaselgus pakenditega seotud trendides ja regulatsioonides pärsib keskkonnasäästlike pakendamismeetodite arengut.
7. Uute toidutoodete massiline arendamine ja lühikeseks ajaks turule toomine on raiskamine ja ei ole tarbijale vajalik. See tuleneb pigem tootjate omavahelisest võistlusest kui turu nõudlusest. Liiga suur sortiment teeb ostmise pikaldaseks.
8. Enamikus Euroopas riikides on toiduainete ületootmine, mis on osaliselt tingitud soodsatest kliimatingimustest, osaliselt aga suurtest põllumajandustoetustest.
9. Toidu äraviskamise vähendamiseks tuleb võimaldada tarbijal osta just nii palju toitu, kui tal parajasti vaja. See eeldab väiksemaid koguseid ja järjest väiksemate pakendite tootmist. Samal ajal suureneb pakendi hulk tarbitava toidu ühiku kohta. Leibkondade väiksemaks muutumine võimendab seda vastuolu veelgi.
10. Eestis kulub toidu peale leibkonna eelarvest 20% – see on üks kõrgemaid näitajaid Euroopas.
11. Toidu käibemaks on Eestis kõrge ja diferentseerimata.
12. Eestlane hoiab esimese asjana kokku toidu pealt ja sellest tulenevalt eelistab tihti odavamad, mitte parimat või väikseima keskkonnamõjuga toodet.
13. Riigisisest toidupakendi majandust korraldades peab arvestama piiriüleste faktoritega – ei hakata tootma ainult Eesti ringmajandusse sobivaid pakendeid.
14. Loomse päritoluga piim on liiga odav. Seetõttu on tootjal vähe vahendeid tootmise keskkonnamõju vähendamiseks ning liiga suur hinnavahe taimse piimajoogiga takistab väiksema keskkonnamõjuga toote tarbimismahu tõusu.

15. Ühtse keskkonnamõju mõõtesüsteemi puudumine raskendab tarbijal orienteerumast praegu kasutatavate erinevate – tihti kontrollimatute – märgiste vahel.

Eesmärgid ja mõistlikud tegevused nende saavutamiseks

1. Seada toiduga seotud keskkonnamõju vähendamisel olulisimaks eesmärgiks raisku mineva toidu osakaalu vähendamine kogu toidu tootmise-jaotuse-tarbimise ahelas ning toitumisharjumuste teadlik ja süsteemne muutmine.
2. Vaadata üle ja tunnistada riiklikul tasemel aastaks 2022 kehtetuks kõik regulatsioonid, mis piiravad mingilgi moel kõlbliku toidu äraandmist tootjate, kaupluste ja toitlustusettevõtete poolt (Maaeluministerium, KEM).
3. Toota Eestis täies ulatuses kogu kohapealsele tarbimisele vastav ning siinseid tingimusi arvestav kogus toitu, viia miinimumini selliste toidukaupade import, mida on võimalik kohapeal kasvatada/toota.
4. Jätkata Eestis sellise toidu tootmist, mille summaarne keskkonnamõju ühiku kohta on Eestis väiksem võrrelduna tootmisega väljaspool Eestit, seda ka juhul, kui sisetarbimine on kaetud.
5. Suunata tootearendus toidu tootmisel sortimendi tarbetu laiendamise asemel keskkonnamõju vähendamisele ning kasutada saavutatud mõju vähendamist tarbijakäitumist mõjutava konkurentsieelisena. Looa EASi kaudu toiduainetööstusele mõeldud meede nimetatud tegevuse toetamiseks.
6. Töötada riiklikul tasemel välja ja võtta järk-järgult kohustuslikult kasutusele tarbijale lihtsalt mõistetavad ühtsed toote keskkonnamõju märgistused (vrd Rootsi COOPi ämblikuvõrk) (koordineerimine KEM, rahastus KIK).
7. Rakendada pandipakendi ja korduskasutuspakendi süsteemi Eestis toodetud ja tarbitavatele toidutoodetele. Piimataara viia täies ulatuses (klaas)pandipakendile aastaks 2024, kogu toidupakendite nomenklatuur kas koduskasutatavaks või taaskasutatavaks aastaks 2025. Korduskasutuspakendite pilootprogramme rahastada EASi ja/või KIKi kaudu 2021–2022.
8. Farmidest tulenevate kasvuhoonegaaside vähendamiseks toetada uue toetusvooruga biogaasi ja -metaani tootmise laiendamist. Vältimaks piiriülest ebavõrdset biometaani kaubandust, rakendada kohaliku biometaani tootmise konkurentsivõime tagamiseks riiklikud toetus- ja/või piirangumeetmed, mis paneksid Eesti ja naaberriikide biometaani tootjad võrdsetesse tingimustesse (vastutajaks MKM ja EAS).
9. Rakendada Eestis toodetud toidule aastast 2022 käibemaksuerisust, soovitav määr 10%.
10. Soodustada põllumajanduse-tootmise-jaotuse summaarse keskkonnamõju vähendamist konsolideerumise kaudu. Toetada riiklikult (EAS) ettevõtetevahelise toidu käitlemise juhtimise digilahenduste väljatöötamist aastatel 2021–2022 ja võimaldada selliste lahenduste tasuta kasutuselevõtt.
11. Rahastada riiklikult kampaaniaid, mis suurendaksid tarbija teadlikkust toidu raiskamisest ning toidu tootmise keskkonnamõjust (KEM/KIK).
12. Jaekaubanduse omatoodetes ja kampaaniates tuua müügi- ja tarbimisargumendina esile toote/pakendi keskkonnamõju.
13. Rakendada jaekaubanduse logistikas nutikaid täppislahendusi, et vähendada kaupade veoga seotud keskkonnamõju. Ühendada jaekaubanduse digilogistika ahelasse teised

pidevad toidu tarbijad (koolid, hoolekandeesutused, toitlustusettevõtted). Luua KIKi kaudu meede selliste lahenduste väljatöötamiseks ja esialgseks rakendamiseks.

14. Selgitada ja propageerida loodussõbralikke ja säästvaid tarbimis- ja toitumisharjumusi igal tasandil: meedias, meelelahutuses, hariduses. Oluline osa peab olema ka vabatahtlikul ja tasuta kommunikatsioonil arvamusiidrite suu läbi – see mõjub veenvamalt kui rahastatud kampaaniad.
15. Viia koolide, hoolekandeesutuste, riigiasutuste jms toitlustamine eranditult lokaalsele, minimaalse keskkonnamõjuga toormele.
16. Suurendamaks taimsete toodete osakaalu ning võimaldamaks teha tootjatel investeringuid piimatootmise keskkonnamõju vähendamiseks kehtestada loomsele piimale minimaalne piirihind jaekaubanduses – 1 euro liitri kohta.

Toetavad asjaolud

1. Eesti territooriumist peaaegu 25% (1,1 mln ha) on põllumaad, maade saagikus on hea. Eestis on Euroopa mõistes modernsed farmid, loomade arvukus farmis on suurem kui Euroopa keskmine, tootmine efektiivne.
2. Suurema osa toidu tootmise keskkonnamõju Eestis on väiksem kui Euroopa keskmine.
3. Eestis on piimatoodangu puhul 180% isevarustus, teravilja puhul 310% ja kogu lihatoodete puhul 80–90%, sh sealiha 80% ja loomaliha üle 100%.
4. Toidu tarbimine inimese kohta on Eestis 3129 kcal päevas, mis on Euroopa keskmine.
5. Vegantoodete kvaliteet on paranenud, neid toodavad suured piima- ja lihatootjad, turuosa on 4–8% ja kasvab jõudsalt. Vegantoodete keskkonnamõju toote ühiku kohta on väiksem kui loomsetel toodetel.
6. Jaekettide omamärgitooted on liikumas odavuse kriteeriumilt keskkonnamõju arvestavatele kriteeriumidele, perspektiivis on rakendada kogu sortimendi igale tootele jätkusuutlikkuse kriteeriume kajastav märgis.
7. Tarbija teadlikkus toidu tervislikkusest on paranenud, huvi toidu keskkonnamõju suhtes on tekkimas eriti nooremas generatsioonis, kus toitumisharjumuste kohandamine maailma päästmise nimel on saamas normaalsuseks.
8. Eestis toodetud toidu osakaal jaekaubanduses on kasvav.
9. Eesti toiduainetööstuses on raisku mineva toidu osakaal märgatavalt väiksem kui Euroopa keskmine.

Kokkuvõtte koostamisel osalesid : Ülo Kivine, Alo Ivask, Katrin Tamm, Martin Miido, Silver Kuus, Jaanus Purga. Märts 2021

Jaanus Purga
jaanus@rohetiiger.ee
+372 51 26 400

Rohetiiger
www.rohettiiger.ee